of special performance and parameters of homeostasis of qualified rowers. Theory and methodology of physical education and sports. № 2. P. 103 – 107 [in Ukrainian].

5. Dovhodko, I., Dyachenko, A. (2016). Increasing the efficiency of functional support of special endurance during pre-start training in the academic rowing. Theory and methodology of physical education and sports. № 1. P. 67–71 [in Ukrainian].

6. Dovhodko, I., Rusanova, O, Dyachenko, A. (2018). Analysis of the impact of rapid kinetics of the cardiorespiratory system reaction on the effectiveness of the functional support of the special work capacity of rowers. Lesya Ukrainka Eastern European National University of Eastern European National University. Physical education and sports. № 29. P. 157–164 [in Ukrainian].

7. Dyachenko, A.Yu., Kun Xiangin. (2018). Control and modeling of loads in the conditions of compensated fatigue in the process of special physical training of rowers. Physical education: theory and practice. Journal of the Department of Theory and Methods of Physical Education, Adaptive and Mass Physical Culture. Poltava. № 4. P. 65-69 [in Ukrainian].

8. Dyachenko, A., Lysenko, E., Vinogradov, V. (2014). Functional Cleaning of Special Issue in Cyclical Sports (on the Material of Academic Grebly). Science in the Olimpiz Sports. № 3. P. 38–44 [in Ukrainian].

9. Klopov, R.V., Tishchenko, V.A., Mesnyankin, D.G. (2021). Special training of high-skilled rowers in the preparatory period of sports training. Physical education and sports. (3). P. 67-73 [in Ukrainian].

10. Svatev, A.V., Miftahutdinova, D.A., Simonik, A.V. (2020). Experimental program of improvement of functional preparedness of high-skilled rowers. Bulletin of Zaporizhzhya National University: Collection of Scientific Papers. Physical education and sports. Zaporizhzhia: Helvetika Publishing House. №2. P. 153-158 [in Ukrainian].

11. Shinkaruk, O.A., Kozenkova, A. (2015). Characteristics of factors that influence the effectiveness of competitive activity in the academic rowing. Theory and methodology of physical education. K.: Olympic Literature. 2015. № 1. P. 3-6 [in Ukrainian].

12. Shinkaruk, O.A. (2012). Presentation of model characteristics in the process of selection and oriental preparation of athletes. Bulletin of Zaporizhzhya National University. № 2 (8). P. 285-292 [in Ukrainian].

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.04(190).14

Кондратюк Я.О.
аспірант кафедри кафедри теоретико-методичних основ фізичного виховання та спорту,
Житомирський державний університет імені І.Франка, м.Житомир
https://orcid.org/0009-0003-3900-0796
Шаверський В.К.
кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри теоретико-методичних основ фізичного виховання та спорту,
Житомирський державний університет імені І. Франка, м. Житомир
https://orcid.org/0000-0002-5054-0959

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ФУТБОЛУ В РОЗРІЗІ ПОТОЧНИХ ВИКЛИКІВ

У даній статті проведено дослідження стану та перспектив розвитку футболу в Україні в розрізі поточних викликів, пов'язаних з війною та економічною кризою. Високий рівень залученості до ігрових видів спорту з боку вболівальників, обумовлено значним рівнем соціалізації спортивних ігор, комерціалізацією змагань, а також внаслідок підвищення майстерності та видовищності ігрових прийомів у виконанні провідних спортсменів та команд. Досліджено та проаналізовано систему трансформації футболу в Україні за допомогою опитування українських футбольних фахівців. Визначено сильні та слабкі сторони, можливості та загрози ефективного функціонування футбольних клубів в Україні.

Ключові слова: *професійний футбол, менеджмент в спорті, війна, футбольна академія, стратегічне планування.*

Yaroslav Kondratiuk, Viktor Shaverskiy. Study on features and perspectives of the development of Ukrainian football during current challenges. The article presents an analysis of state of football in Ukraine during current challenges related to war and economic crisis. High level of supporters involvement to game sports due to a significant level of socialization of sports games, to commercialization of competitions, and as a result of improvement of qualification and spectacularity of playing actions by leading players and teams. System transformation of football in Ukraine is researched and analyzed, Ukrainian football professionals views are presented. Strengths and weaknesses, opportunities and threats of an efficient functioning of football clubs in Ukraine are determined.

Keywords: *professional football, sports management, war, football academy, strategical planning.*

Постановка проблеми. Внаслідок подій останніх років відбулась глобальна трансформація усіх сфер суспільного, політичного та економічного життя, включно зі спортом. Як результат цього процесу існує певна невизначеність у підходах до стратегічного планування, виховання професійних кадрів та соціокультурної ролі футболу.

Масштаби людських втрат, інфраструктурних руйнувань, релокації значної частини суспільства, мобілізаційного процесу для чоловіків, розшарування поглядів соціуму у питаннях необхідності існування та розвитку спорту, - це виклики, які виникли у системі, яка не була готовою до застосування нетрадиційних підходів, швидких реакцій і ефективних рішень.

Особливо найбільш поширений на глобальному рівні вид спорту - футбол, є авторитетним аргументом на міжнародній арені, національним голосом на світовому рівні, який зрозуміло звучить будь-якою мовою. Це інструмент національної ідентичності та визнання, гордості та гідності, і що найбільш важливо у сьогоднішньому ракурсі - це є голос свободи та незалежності, що дозволяє бути почутим будь-ким незалежно від нації, віку, походження, віросповідання та поглядів. І саме рівень розвитку спорту в країні та здатність бути конкурентними на світовій арені визначає гучність цього голосу та його значимість.

Аналіз літературних джерел. Питання оцінки поточного та ретроспективного стану футболу, а також методологічні засади тренувального процесу в ігрових командних видах спорту, акцентуючи увагу на важливості адаптації програм підготовки спортсменів, досліджувались науковцями [1; 3; 6; 9].

Існує тенденція до розширення функцій та управлінських компетенцій тренера, який працює на високому рівні й серед інших виокремлює наступні необхідні якості: оперативне, стратегічне та критичне мислення, емоційний інтелект, комунікативні здібності, здатність до самомотивації, стресостійкість, гнучкість мислення, дисциплінованість [1; 4; 6; 15].

Підвищується рівень конкуренції на рівні національних збірних та провідних клубних команд, а основними факторами у досягненні найвищих результатів команд стають: 1) комплектація команд висококваліфікованими спортсменами і тренерами; 2) міцна науково-обґрунтована система управління тренувальним і змагальним процесами; 3) наявність сучасної матеріально-технічної бази та необхідного рівня фінансового забезпечення [7; 12].

Мета дослідження – дослідити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози ефективного функціонування футбольних клубів в Україні.

Для досягнення поставленої мети використовувались наступні методи: аналіз, синтез та узагальнення, SWOT-аналіз (оцінка внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на розвиток та регрес футбольних клубів, їх академій), опитування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення мети дослідження було здійснено аналіз системи трансформації футболу в Україні, за допомогою опитування n=100 респондентів (16 тренерів, 77 футболістів, 7 менеджерів). За результатами опитування було визначено сильні та слабкі сторони, можливості та загрози ефективного функціонування футбольних клубів (Рис.1-4).

При визначенні сильних сторін системної трансформації футболу в Україні: найбільша частка респондентів (47%) виокремила високий рівень системи підготовки футболістів, зокрема її орієнтацію на розвиток фізіологічної потужності. Це супроводжується низкою історичних досягнень на національному, клубному та індивідуальному рівнях.

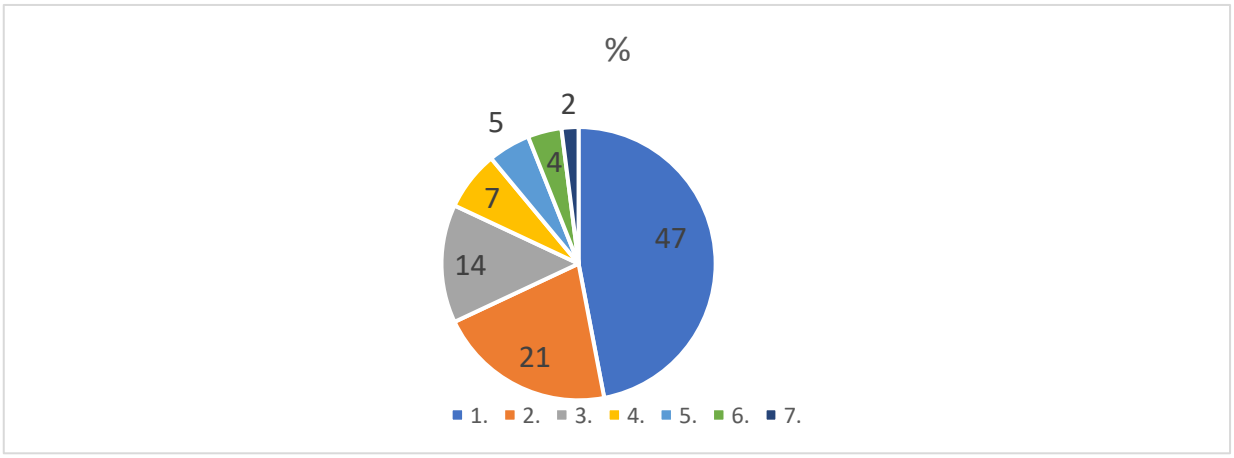


Рис.1. Визначення сильних сторін системної трансформації футболу в Україні.

Умовні позначення: 1. Рівень системи підготовки футболістів. 2. Соціокультурну інтеграцію. 3. Потреби суттєвих фінансових вливань. 4. Стрімкий розвиток окремих клубних проєктів. 5.Інвестиційні моделі функціонування футбольної індустрії. 6.Тенденція міжнародної інтеграції українських футболістів до європейських клубів. 7 .Стабільна участь українських клубів у єврокубкових турнірах.

Згідно з результатами опитування, 21% респондентів вказали на соціокультурну інтеграцію як важливий чинник існування футбольного клубу, що розглядається на рівні з інвестиційними запитами, які передбачають трансформацію клубу у бізнес-проєкт.

Акцентували увагу на потребі суттєвих фінансових вливань з боку топ-клубів 14% опитаних, це дозволить конкурувати з представниками єврокубків із сусідніх країн.

Відзначили стрімкий розвиток окремих клубних проєктів які демонструють позитивну динаміку як в інфраструктурному, так і у фінансовому вимірах 7% респондентів.

Підкреслили інвестиційні моделі функціонування футбольної індустрії 5% респондентів у якості ключового елементу стратегії розвитку футбольних клубів.

4% респондентів вказали на тенденцію міжнародної інтеграції українських футболістів до європейських клубів та академій. При цьому акцент зроблено на рецепцію та адаптацію зарубіжного досвіду, залучення іноземних фахівців, а також активну участь на трансферному ринку.

Відзначили стабільну участь українських клубів у єврокубкових турнірах, незважаючи на виклики, пов'язані з воєнним станом та ускладненою логістикою 2% респондентів. Цей факт є свідченням стійкості системи та високого рівня професіоналізму у сфері футбольного менеджменту.

Результати соціологічного дослідження засвідчують наявність низки системних проблем у функціонуванні футбольних клубів в Україні.

Зокрема, 29% респондентів вказали на критичну залежність існування клубів від одноосібних власників, за відсутності ефективної моделі акціонерного управління. Така ситуація знижує рівень прозорості фінансування, обмежує залучення широкого кола інвесторів та створює ризики нестабільності у довгостроковій перспективі.

Підкреслили високі політичні ризики 24% опитаних, вони негативно впливають на стратегічне планування та загальну життєздатність футбольних клубів. Зміна політичної кон'юнктури на державному рівні може призводити до різкої зміни фінансування або навіть до припинення діяльності клубу. Прикладами таких ризиків є кейси ФК «Металіст» та «Дніпро»/«Дніпро-1», діяльність яких опинилася під загрозою у зв'язку з трансформаціями політичного середовища.

Проблема матеріально-технічного забезпечення також лишається актуальною - 18% опитаних вказали на застарілість інфраструктури, що використовується для підготовчого та змагального процесу. Це суттєво обмежує можливості як професійних, так і аматорських клубів щодо якісного функціонування та підготовки спортсменів.

Акцентували увагу на відсутності стабільного фінансування 12% респондентів, це створює передумови для можливої ліквідації клубів на різних рівнях футбольної ієрархії. Зазначається, що основні фінансові ризики обумовлені бізнес-стратегіями інвесторів, які не є безпосередньо пов'язаними із спортивною складовою.

Низька купівельна спроможність уболівальників та загалом низький рівень залучення аудиторії до футбольної індустрії суттєво знижують економічну привабливість спонсорства вважають 8% респондентів.

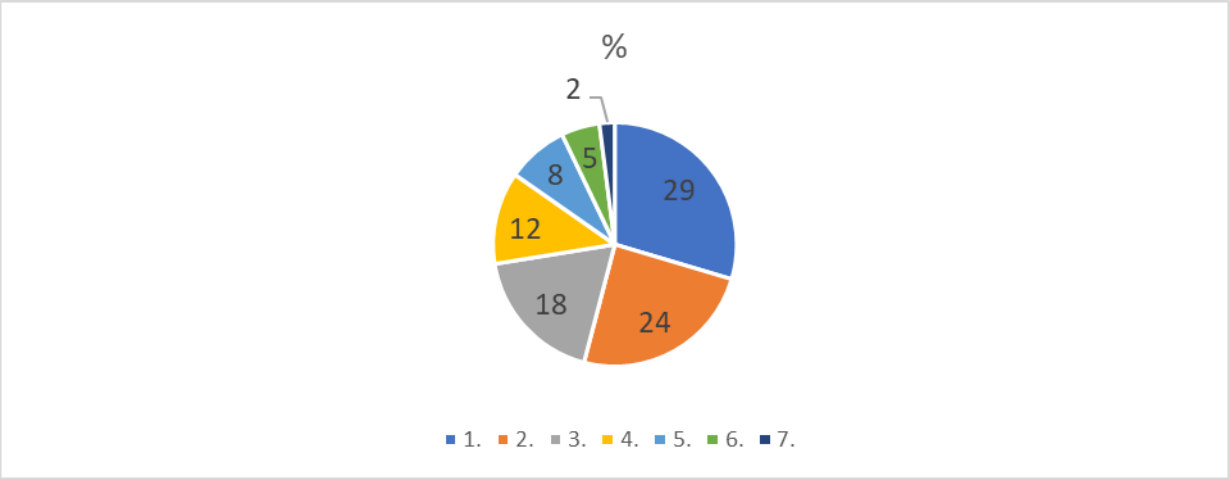


Рис.2. Визначення слабких сторін системної трансформації футболу в Україні.

Умовні позначення: 1. Критична залежність існування клубів від одноосібних власників. 2. Високі політичні ризики. 3. Проблема матеріально-технічного забезпечення. 4. Відсутність стабільного фінансування. 5. Низька купівельна спроможність уболівальників. 6. Кадрове забезпечення. 7. Відсутність системної взаємодії між науковою сферою та спортивною практикою

Питання кадрового забезпечення було відзначене 5% респондентів. У контексті воєнного стану спостерігається значний відтік кваліфікованих спеціалістів, що зумовлено як еміграцією, так і мобілізаційними процесами. Особливо гостро ця проблема проявляється на регіональному рівні, де кадровий дефіцит у сфері дитячо-юнацького футболу набуває загрозливих масштабів.

Звернули увагу на відсутність системної взаємодії між науковою сферою та спортивною практикою 4% респондентів. Така ізоляція обмежує інноваційний потенціал вітчизняного спорту, спричиняючи залежність від рецепції закордонного досвіду.

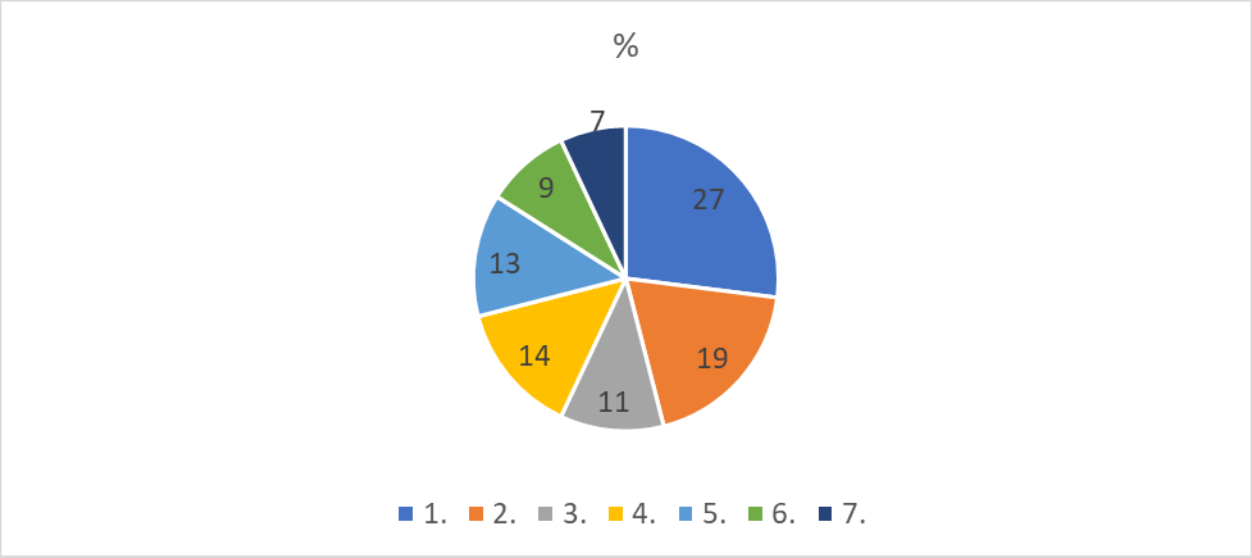


Рис.3. Визначення можливостей системної трансформації футболу в Україні.

Умовні позначення: 1. Реформування управлінських структур. 2. Необхідність впровадження міждисциплінарного підходу до розвитку спортивної галузі. 3. Побудова прозорих бізнес-процесів. 4. Популяризація футболу серед молоді. 5. Інститут репутації та засад доброчесності. 6. Активне залученні приватного капіталу. 7. Залучення міжнародної підтримки.

У процесі бачення можливостей системної трансформації футболу в Україні, респонденти окреслили низку ключових напрямів, здатних забезпечити якісний прорив як на спортивному, так і на соціокультурному рівнях.

Найбільша частка респондентів — 27% — вказала на потребу реформування управлінських структур у футболі. Йдеться про стратегічне планування, побудову ефективної системи управління, а також розвиток менеджерської ланки на інституційному рівні. Акцент робиться на необхідності переходу від ситуативного до системного підходу у футбольному адмініструванні.

Зокрема, 19% опитаних вважають за необхідне впровадження міждисциплінарного підходу до розвитку спортивної галузі. Такий підхід передбачає комплексне залучення передових інформаційних технологій, інструментів штучного інтелекту, інноваційних медичних методик і технологій, а також науково-обґрунтованих психологічних практик, що, у синергії, мають потенціал забезпечити високий рівень підготовки спортсменів і функціонування клубної інфраструктури.

Визначили важливим напрямом побудову прозорих бізнес-процесів у професійному футболі 11% респондентів Зокрема, йдеться про проведення антимонопольних реформ, впровадження добросовісної конкуренції в освітній діяльності, скаутингу, агентському супроводі та процедурах набору юних гравців у футбольні академії. Такий підхід сприятиме підвищенню рівня професійної етики та загальної конкурентоспроможності футбольного середовища.

Популяризація футболу серед молоді стала важливим акцентом для 14% опитаних. Пропонується активізація ініціатив у сфері масового футболу, зокрема через будівництво і модернізацію дитячих та юнацьких спортивних майданчиків. Крім того, підкреслюється значення сучасних комунікаційних стратегій — зокрема використання потенціалу соціальних мереж, співпраці з інфлюенсерами, блогерами та створення маркетингових проєктів футбольними клубами і Українською асоціацією футболу як чинниками, здатними формувати широку аудиторію молодіжної підтримки.

Вважають 13% респондентів що важливо впровадити інститут репутації та засад доброчесності у футбольній галузі. Футбол, як соціокультурне явище, повинен функціонувати не лише в межах спортивної діяльності, але й відповідати етичним очікуванням суспільства, виступаючи чинником суспільної єдності та культурної ідентичності.

Вбачають 9% респондентів перспективу в активному залученні приватного капіталу для розвитку наукової складової у спорті. Йдеться, зокрема, про підтримку інноваційних стартапів у сфері спортивних технологій, сприяння з боку венчурного капіталу та стимулювання наукової активності українських ентузіастів.

Акцентували увагу на необхідності активного залучення міжнародної підтримки 7% респондентів зокрема з боку таких авторитетних інституцій, як FIFA та UEFA. Йдеться не лише про фінансову допомогу, але й про імплементацію передового управлінського досвіду, участь у міжнародних програмах розвитку, а також сприяння у подоланні наслідків кризових ситуацій, зумовлених зовнішніми факторами.

У процесі оцінювання ризиків та загроз, що можуть ускладнити або унеможливити реалізацію системної трансформації футболу в Україні, респонденти виокремили низку критичних чинників, які мають комплексний вплив на футбольну екосистему.

Першу за значимістю загрозу (31% респондентів) становить масова еміграція талановитої молоді, зокрема вихованців українських футбольних академій. Така тенденція призводить до ускладнення процесу формування збірних команд різного віку, а також до потенційної втрати «футбольного громадянства» перспективних спортсменів, які продовжують кар'єру за межами країни. Це створює довгостроковий ризик ослаблення кадрового потенціалу українського футболу.

Вказали на триваючу війну та супутню економічну кризу як ключові загрози (30%) опитаних. Воєнні дії зумовлюють дестабілізацію інфраструктурного середовища, призводять до скорочення фінансування спортивних організацій, руйнування матеріально-технічної бази та призупинення інвестиційних процесів. Економічна рецесія, у свою чергу, сприяє зменшенню платоспроможного попиту, звуженню ринку спонсорства та загальному ослабленню економічної стійкості футбольних клубів.

Наголошують на проблемах, пов'язаних з мобілізаційними процесами серед чоловічого населення 16% респондентів. Брак професійних кадрів на регіональному рівні, а також ризик втрати працездатності серед мобілізованих спортсменів та фахівців знижують якість функціонування як клубів, так і дитячо-юнацьких спортивних структур.

Монополізація футбольного простору стала предметом занепокоєння для 11% респондентів. Йдеться про нерівномірний розподіл ресурсів, концентрацію впливу в руках обмеженої кількості акторів, а також контроль над трансферними потоками гравців, що може обмежувати конкуренцію та призводити до деформації спортивних принципів.

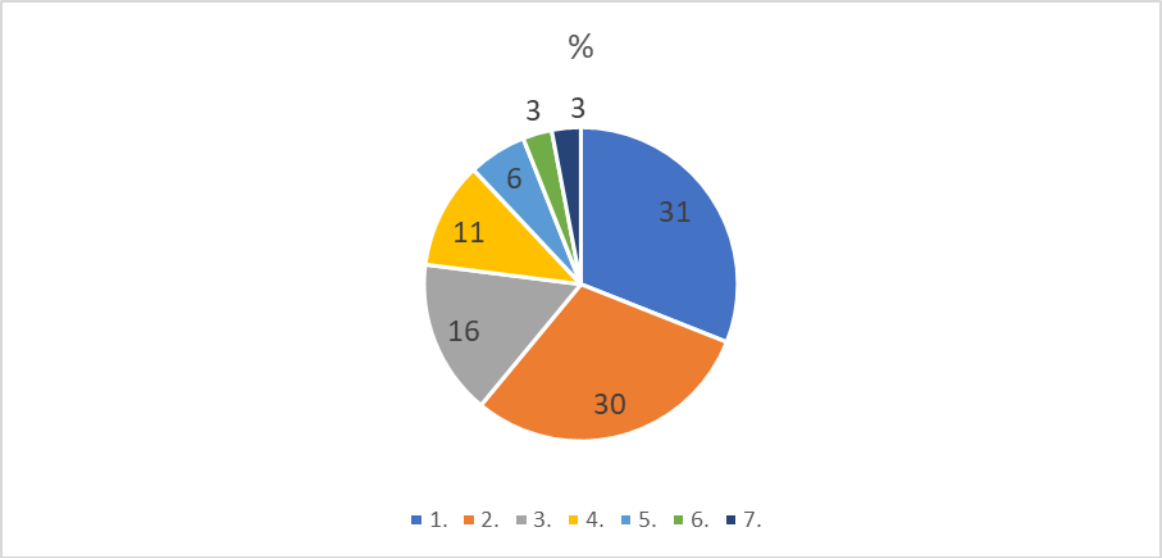


Рис.4. Визначення загроз системної трансформації футболу в Україні.

Умовні позначення: 1. Масова еміграція талановитої молоді. 2. Тривала війна та супутня економічна криза. 3. Мобілізаційні процеси серед чоловічого населення. 4. Монополізація футбольного простору. 5. Фінансова нестабільність українського бізнес-середовища. 6. Корупційні прояви. 7. Відсутність підтримки наукових та інноваційних ініціатив

Одним із стримувальних факторів є фінансова нестабільність українського бізнес-середовища зазначили 6% опитаних, яка, серед іншого, обумовлюється застосуванням непрозорих («сірих») економічних практик, а також політичною турбулентністю. Залежність від політичного капіталу як джерела підтримки футболу створює додаткові ризики для стабільності клубів у довгостроковій перспективі.

Корупційні прояви, зокрема договірні матчі, маніпуляції з арбітражем та непрозорість у прийнятті рішень, були визначені загрозою 3% респондентів. Такі ризики ставлять під сумнів доброчесність футбольного середовища та підривають довіру до інститутів футбольного самоврядування.

Окремою загрозою, яку виокремили 3% учасників опитування, є відсутність підтримки наукових та інноваційних ініціатив у сфері футболу. Це унеможливлює розвиток вітчизняного науково-технічного потенціалу, знижує інноваційну спроможність клубів та обмежує можливості адаптації до сучасних викликів, пов'язаних із цифровізацією спорту, біомедичними технологіями та аналітикою.

Висновки. Дане дослідження підкреслює той факт, що футбол в Україні зазнав серйозних трансформаційних змін. Найбільш суттєвими чинниками такої трансформації стала воєнна агресія проти України та як наслідок соціально-економічна криза і відтік талановитих виконавців футбольних шкіл та академій українських футбольних клубів до іноземних ліг.

Прослідковується нестача розуміння реальних викликів для усіх учасників футбольного процесу в Україні. Майбутнє українського футболу значною мірою залежатиме від здатності створити та імплементувати сучасні та інноваційні підходи, від реформування системи стратегічного планування та управління, а також від збереження та примноження кваліфікованого кадрового потенціалу незважаючи на всі виклики сьогодення.

Перспективи для подальших досліджень полягають у вивченні засобів та методів реагування на масову еміграцію вихованців українських футбольних шкіл та академій, а також у знаходження шляхів для розвитку футболу в Україні в умовах війни та економічної кризи.

Література

1. Байрачний О. В., Левчук О. П. Аналіз особистісних психологічних характеристик тренерів з футболу як фактору професійного успіху в спорті вищих досягнень. – 2024.

2. Бабенко Д., Байрачний О. Історичні аспекти розвитку футбольних клубів у незалежній україні //Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2022. – №. 2. – С. 59-63.

3. Дорошенко Е. Ю. Теоретико-методичні основи управління техніко-тактичною діяльністю в командних спортивних іграх //Е. Ю. Дорошенко: автореф.… д. н. ф. в. с. – 2014. – Т. 24.

4. Жосан І. А., Хоменко В. В., Шалар О. Г. Порівняння техніко-тактичних дій крайніх захисників на чемпіонаті світу з футболу 2014 року //Науковий часопис [Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова]. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – №. 3. – С. 60-63.

5. Костенко Є. В. Організація діяльності спортивних клубів (на прикладі футболу). – 2022.

6. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту). – 2014.

7. Міллєр С.Ф. Співвідношення загальної та спеціальної фізичної підготовки юних футболістів. — Київ: Нац. ун-т фіз. виховання і спорту, 2023.

8. Мохонько Д. К. Стан вітчизняного спорту в умовах війни (на прикладі футболу), 2024.

9. Ніколаєнко В. В. Система багаторічної підготовки футболістів до досягнення вищої спортивної майстерності //Олімпійський та професійний спорт». Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. К.: НУФКСУ. – 2015.

10. Сіренко Р. Р. Уніфікація механізмів державного регулювання фінансово-економічного забезпечення розвитку системи масового спорту в Україні //Механізми державного управління. – 2019. – С. 111.

11. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту ЗСУ: зб. матеріалів VIII міжнар. наук.-практ. конф. — Львів, 2023.

12. Українська асоціація футболу [Електронний ресурс], звіти 2014–2024 рр. - Режим доступу: https://uaf.ua,

13. ФК «Шахтар», «Динамо», «Полісся»: офіційні сайти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://fcdynamo.com, https://shakhtar.com, https://fc.polissyafc.com

14. CIES Football Observatory. Звіти 2014–2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://football-observatory.com

15. Шамич О. М., Абрамов Р. О. Психологічні передумови професійної самоактуалізації тренерів з обраного виду спорту–футбол. – 2025.

References

1. Bairachnyi, O. V., & Levchuk, O. P. (2024). Analysis of personal psychological characteristics of football coaches as a factor of professional success in elite sport

2. Babenko, D., & Bairachnyi, O. (2022). Historical aspects of the development of football clubs in independent Ukraine. Theory and Methods of Physical Education and Sport, (2), 59–63.

3. Doroshenko, E. Yu. (2014). Theoretical and methodological foundations of managing technical and tactical activities in team sports [Doctoral dissertation abstract].

4. Zhosan, I. A., Khomenko, V. V., & Shalar, O. H. (2016). Comparison of technical and tactical actions of full-backs at the 2014 FIFA World Cup. Scientific Bulletin of Dragomanov National Pedagogical University. Series 15: Scientific and Pedagogical Problems of Physical Culture (Physical Culture and Sport), (3), 60–63.

5. Kostenko, Ye. V. (2022). Organization of the activities of sports clubs (on the example of football).

6. Kostyukevych, V. M. (2014). Theory and methodology of sports training (based on team sports).

7. Miller, S. F. (2023). The ratio of general and special physical training of young football players. Kyiv: National University of Physical Education and Sport of Ukraine.

8. Mokhonko, D. K. (2024). The state of domestic sport under war conditions (using the example of football).

9. Nikolaienko, V. V. (2015). The system of long-term training of football players for achieving high sports mastery. Olympic and Professional Sport, Kyiv: NUFVSU.

10. Sirenko, R. R. (2019). Unification of mechanisms of state regulation of financial and economic support for the development of mass sports in Ukraine. Mechanisms of Public Administration, 111.

11. Modern trends and prospects for the development of physical training and sports in the Armed Forces of Ukraine: Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference. (2023). Lviv.

12. Ukrainian Association of Football. [Electronic resource]. Retrieved from https://uaf.ua

13. Official websites of FC Dynamo, FC Shakhtar, FC Polissya. [Electronic resources]. Retrieved from https://fcdynamo.com, https://shakhtar.com, https://fc.polissyafc.com

14. CIES Football Observatory. Reports 2014–2024. [Electronic resource]. Retrieved from https://football-observatory.com

15. Shamych, O. M., & Abramov, R. O. (2025). Psychological prerequisites for professional self-actualization of coaches in the chosen sport – football.